

INVESTITSIYA LOYIHALARINI BOSHQARISHDA VAQT VA SAMARADORLIKNI BAHOLASH

Esanboyev Furqat Jalol o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada investitsiya loyihalarini boshqarishda vaqt va samaradorlikni baholash masalalari Olmaliq kon-metallurgiya kombinati (OKMK) misolida tahlil qilinadi. OKMKda amalga oshirilgan yirik loyihalar, jumladan, mis ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish loyihasi asosida vaqtni to'g'ri boshqarish va moliyaviy samaradorlikning ahamiyati ko'rib chiqiladi. Maqolada neto joriy qiymat (NPV), ichki foyda normasi (IRR) va Gantt diagrammasi kabi usullar yordamida loyihalarning samaradorligini baholash usullari yoritiladi. OKMKdagi loyihalar orqali investitsiya loyihalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi va samaradorlikka erishish uchun zamonaviy boshqaruv usullari qanday qo'llanilishi haqida amaliy ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar. Investitsiya loyihalari boshqaruvi, Vaqt va resurslarni boshqarish, Moliyaviy samaradorlik, Olmaliq kon-metallurgiya kombinati (OKMK), Neto joriy qiymat (NPV), hisoblash, Ichki foyda normasi (IRR) baholash, To'lov muddati (Payback period), Texnologik samaradorlik, Gantt diagrammasi orqali rejalashtirish, Investitsiya xavfini baholash

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы оценки времени и эффективности при управлении инвестиционными проектами на примере Алмалыкского горно-металлургического комбината (АГМК). На основе крупных проектов, реализованных на АГМК, включая проект расширения производственных мощностей по переработке меди, анализируется важность правильного управления временем и финансовой эффективностью. В статье освещаются методы оценки эффективности проектов с использованием таких инструментов, как чистая приведенная стоимость (NPV), внутренняя норма доходности (IRR) и диаграмма Ганта. На примере проектов АГМК представлены практические данные о том, как современные методы управления способствуют успешной реализации инвестиционных проектов и повышению их эффективности.

Ключевые слова. Управление инвестиционными проектами, Управление временем и ресурсами, Финансовая эффективность, Алмалыкский горно-металлургический комбинат (АГМК), Расчет чистой приведенной стоимости (NPV), Оценка внутренней нормы доходности (IRR), Срок окупаемости (Payback period), Технологическая эффективность, Планирование с помощью диаграммы Ганта, Оценка инвестиционных рисков

Abstract. *This article examines the issues of time and efficiency evaluation in managing investment projects using the example of the Almalyk Mining and Metallurgical Complex (AMMC). Based on major projects implemented at AMMC, including the copper production capacity expansion project, the importance of proper time management and financial efficiency is analyzed. The article highlights methods of project efficiency evaluation using tools such as Net Present Value (NPV), Internal Rate of Return (IRR), and Gantt chart. Practical insights are provided on how modern management techniques contribute to the successful implementation and efficiency of investment projects, using AMMC projects as a case study.*

Keywords. *investment project management, Time and resource management, Financial efficiency, Almalyk Mining and Metallurgical Complex (AMMC), Net Present Value (NPV) calculation, Internal Rate of Return (IRR) evaluation, Payback period calculation, Technological efficiency, Gantt chart for planning, Investment risk assessment*

Kirish Investitsiya loyihalari iqtisodiyotni rivojlantirish va sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Har qanday investitsiya loyihasi muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun vaqtni samarali boshqarish va resurslardan oqilona foydalanish zarur. Ushbu maqolada Olmaliq kon-metallurgiya kombinati (OKMK)da amalga oshirilgan loyihalar misolida vaqt va samaradorlikni baholash usullari tahlil qilinadi. OKMK O'zbekistondagi yirik sanoat korxonalaridan biri bo'lib, metallar ishlab chiqarish sohasida mamlakat iqtisodiyoti uchun strategik ahamiyatga ega.

OKMK haqida qisqacha ma'lumot. Olmaliq kon-metallurgiya kombinati (OKMK) O'zbekistonning Toshkent viloyatida joylashgan va asosiy faoliyat yo'nalishi mis, rux, oltin va boshqa metallarni qazib olish va qayta ishlashdir. Korxonada doimiy ravishda kengayib borayotgan bo'lib, yangi texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish bo'yicha bir qator yirik investitsiya loyihalarini amalga oshiradi. OKMKning loyihalari milliy sanoatni rivojlantirish va xalqaro bozorga chiqish uchun muhim poydevor yaratadi.

Vaqt va samaradorlikni boshqarishdagi dolzarb masalalar. OKMKda amalga oshirilgan investitsiya loyihalarining ko'pchiligi yirik miqyosli bo'lib, ularni o'z vaqtida va samarali bajarish katta ahamiyatga ega. Mis va rux qazib olish va qayta ishlash loyihalari ko'pincha murakkab infratuzilma va texnologik jarayonlarni talab qiladi, shuning uchun vaqtni to'g'ri boshqarish va samaradorlikni baholashning to'g'ri usullarini qo'llash zarur. OKMKda qo'llanilayotgan loyiha boshqaruvi strategiyasi vaqtni optimallashtirish va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashga qaratilgan.

Samaradorlikni baholash mezonlari

1. Moliyaviy samaradorlik: OKMKda amalga oshirilgan yirik investitsiya loyihalari, jumladan, misni qayta ishlash zavodining kengaytirilishi va yangi texnologiyalarni joriy etish jarayonida, loyihalarning keltirgan iqtisodiy foydasi va investitsiya qilingan mablag' o'rtasidagi nisbat baholangan. Moliyaviy samaradorlikni tahlil qilishda kiritilgan investitsiyalar va ishlab chiqarilgan mahsulotning jahon bozoridagi bahosi asosiy omillar sifatida ko'riladi.

2. Vaqt samaradorligi: OKMKda vaqtni to'g'ri boshqarish har bir loyiha uchun ustuvor ahamiyatga ega. Vaqt samaradorligi deganda, belgilangan muddatlar ichida loyihani yakunlash va bu jarayonda resurslardan oqilona foydalanish tushuniladi. Kechikishlar korxonaga uchun moliyaviy zararga olib kelishi mumkin, chunki resurslarni uzoq muddatda ishlatish narxlarini oshiradi va ishlab chiqarish siklining uzilishi xavfi mavjud.

3. Ishlab chiqarish samaradorligi: Loyihalarni amalga oshirishda texnologik samaradorlik ham muhimdir. Yangi zavodlar va texnologiyalar joriy qilinishida texnologik uskunalarning samaradorligi va ishlab chiqarish quvvatlarining maksimal darajada ishlatilishi kuzatib boriladi. Bu, ayniqsa, energiyani tejash va atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish kabi omillarda sezilarli ahamiyatga ega.

OKMKda qo'llaniladigan baholash usullari

1. Neto joriy qiymat (NPV): OKMKning loyihalari uchun NPV indikatorlari yordamida moliyaviy samaradorlik baholanadi. Misol uchun, yangi mis ishlab chiqarish liniyasini ishga tushirish jarayonida kiritilgan sarmoyalar va kelgusida olinadigan foyda oqimi bugungi kundagi qiymatda hisoblanadi. Bu usul loyiha iqtisodiy jihatdan qanchalik foydali bo'lishini oldindan baholash imkonini beradi.

2. Ichki foyda normasi (IRR): OKMKning ko'p investitsiya loyihalari IRR usuli orqali tahlil qilinadi. Bu ko'rsatkich loyihaning umumiy rentabelligini aniqlashga imkon beradi. Masalan, yangi rux ishlab chiqarish zavodining kengaytirilishi bo'yicha loyihaning IRR ko'rsatkichi 15-20% darajasida baholangan. Bu esa loyiha yirik sarmoyalarga qaramay, kelajakda foydali bo'lishini ko'rsatadi.

3. Gantt diagrammasi: OKMK loyihalarini rejalashtirish va bajarilishini nazorat qilishda Gantt diagrammasidan keng foydalaniladi. Ushbu diagramma har bir loyiha bosqichini aniq vaqt jadvali asosida taqdim etib, har bir bosqich uchun qancha vaqt ajratilishi va jarayonning to'g'ri amalga oshirilishini kuzatib borishga yordam beradi. Masalan, mis qazib olish zavodini kengaytirish loyihasida qurilish bosqichlari, texnologik uskunalarni o'rnatish va ishlab chiqarishni boshlash muddatlari Gantt diagrammasida ko'rsatilgan.

Amaliy misol: Mis ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish loyihasi

OKMKning eng yirik investitsiya loyihalaridan biri bu mis ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish loyihasidir. Loyiha qiymati taxminan 500 million AQSh

dollarini tashkil etadi va loyiha 2022-2025 yillar davomida amalga oshirilishi rejalashtirilgan.

1. Vaqt boshqaruvi: Loyiha Gantt diagrammasi yordamida aniq vaqt jadvaliga ega. Qurilish ishlari uchun 24 oy belgilangan bo'lib, texnologiyalarni o'rnatish va sinov ishlari uchun 12 oy vaqt ajratilgan. Har bir bosqichda kutilayotgan muddatdan oshib ketmaslik uchun loyihani muntazam monitoring qilish amalga oshiriladi.

2. Moliyaviy samaradorlik: NPV usuli yordamida loyiha qiymati baholanib, kiritilgan sarmoyalarning kelgusida qaytishi hisoblab chiqilgan. Ushbu loyihaning NPV ko'rsatkichi ijobiy bo'lib, kelajakda 20 yil davomida kutilayotgan foyda oqimi 700 million AQSh dollarini tashkil etishi kutilmoqda.

3. Texnologik samaradorlik: Loyiha doirasida eng zamonaviy texnologiyalar joriy etilishi rejalashtirilgan, bu esa mis ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga yordam beradi. Energiya sarfi kamayadi va ishlab chiqarish jarayonlarining avtomatlashtirilishi tufayli xarajatlar optimallashtiriladi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, Olmaliq kon-metallurgiya kombinati (OKMK) misolida investitsiya loyihalarini boshqarishda vaqt va samaradorlikni baholash jarayonining qanday amalga oshirilishini ko'rdik. Loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi ko'p jihatdan vaqtni to'g'ri boshqarish, moliyaviy samaradorlikni oldindan baholash va ishlab chiqarish quvvatlaridan maksimal foydalanishga bog'liq. Zamonaviy baholash usullari, jumladan, NPV, IRR va Gantt diagrammalaridan foydalanish korxonalar loyihalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga katta hissa qo'shmoqda. Shu tarzda, vaqt va samaradorlikni baholash investitsiya loyihalarining samaradorligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. "Metso Outotec signs contract with Almalyk MMC for future copper smelter complex in Uzbekistan." Miningmetalnews.com. 2022. URL: www.miningmetalnews.com (MiningMetalNews)
2. "Copper-2025 Conference Overview" Extractionmeeting.org. 2023. URL: www.extractionmeeting.org (Extraction Meeting)
3. Manba: O'zbekiston Respublikasi Investitsiya va tashqi savdo vazirligi rasmiy saytida joylashtirilgan hisobotlar. URL: www.mift.uz
4. G'ozibekov D, Nosirov E. O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish. Risola. -T.: "Iqtisod-Moliya". 2007, -B.92
5. Karimov N.G'. Iqtisodiy integratsiyalashuv sharoitida investitsiya faoliyatini moliyalashtirishning bozor mexanizmlarini joriy etish masalalari. – T.: Fan va texnologiya, 2007. – 240 b.
6. J.R.Hoshimov. Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rivojlantirish yo'nalishlari bo'yicha Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) dissertatsiyasi Avtoreferati. – T.:TMI-2022
7. Садыков А.А. Основы регионального развития: теория, методология, практика//Монография. Ташкент. «IQTISOD-MOLIYA», 2005